

УДК 347.788.4

Симонян Юлія Юріївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія»

АВТОРСЬКІ ПРАВА, ЯКІ ПОРУШУЮТЬСЯ ВНАСЛІДОК ПЛАГІАТУ

Будь-яка система правової охорони є достатньо ефективною лише за умови існування системи захисту суб'єктивних прав, зокрема авторських прав, що являє собою сукупність певних заходів, які застосовуються та спрямовуються на поновлення або визнання авторського права, а також на захист прав осіб, яким належать авторські права в разі їх порушення або оспорювання. В сфері авторського права, порушниками визнаються будь-які фізичні чи юридичні особи, які своїми діями (або бездіяльністю) порушили закріплені в нормативно-правових актах положення, якими регулюються дані правовідносини [1].

Порушення авторських прав є важливим питанням у сфері правової охорони інтелектуальної власності. Різні види порушення авторських прав призводять до негативних моментів та наслідків як для авторів, так і для суспільства в цілому. Окремі види порушень визначені Законом України «Про авторське право і суміжні права», і одним з розповсюджених порушень є плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [2]. Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор – це фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

Із законодавчого визначення випливають наступні ознаки плагіату як виду порушення авторських прав: привласнення авторства на чужий твір, використання чужого твору без згоди автора (можливе запозичення авторських даних) та оприлюднення (опублікування) чужого твору. Отже, плагіат порушує певні права автора твору.

Плагіат проявляється у багатьох формах та поділити його на різновиди можна умовно за обсягом привласненого матеріалу – повний та частковий плагіат; а також за ступенем автентичності (подібних або спірних) текстів – прямий та опосередкований.

Під повним плагіатом розуміємо – зумисне привласнення авторства на твір у повному обсязі.

Частковий плагіат – використання у своїх працях частин або уривків з чужих творів без зазна-

чення імені автора або без оформлення уривку відповідно до вимог цитування.

Прямий плагіат передбачає – привласнення авторства на чужий твір або його уривки, що використані без змін.

Опосередкований плагіат – привласнення авторства на чужий твір або його уривки, що попередньо були видозмінені плагіатором.

Можна виділити і ще один різновид плагіату – смисловий. В основі його лежить так би мовити переказ авторського тексту іншими словами, теж саме перефразування [3, с. 16].

Таким чином, права авторів можуть бути порушені одним з цих способів.

Згідно ст. 420 Цивільного кодексу України літературні та художні твори визнаються об'єктами права інтелектуальної власності [4]. В законодавстві визначено перелік прав інтелектуальної власності, які поділяються на особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності.

До особистих немайнових прав належать: право на визнання людини творцем об'єкту авторського права; право перешкоджати будь-якому посяганням на своє авторське право, здатному завдати шкоди честі чи репутації автора; право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; право забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; право обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; право на недоторканність твору.

До майнових прав автора належать: право на використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання та інші майнові права автора.

Правова охорона об'єктів інтелектуальної власності здійснюється в Україні за допомогою надання їм створювачу особливих виключних прав. «Виключність» прав означає, що жодна особа, крім тієї, кому вони належать, не може здійснити використання об'єкта, не маючи на це відповідного дозволу суб'єкта прав. Авторське право надає

виключну можливість здійснювати щодо об'єкта закріплені законом правомочності на власний розсуд. Відповідно до ст. 418 ЦК України виключне право є непорушним, оскільки ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом. Подання чужого твору під своїм ім'ям, що розцінюється як один з видів плагіату – привласнення авторства [5].

Частинами другою та третьою статті 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлено, що виключне право на використання твору автором дозволяє йому використовувати твір у будь-якій формі і будь-яким способом, а виключне право автора на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти, зокрема: відтворення творів; публічне виконання і публічне сповіщення творів; публічну демонстрацію і публічний показ; будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення; переклади творів; переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів; включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо [2].

Зазвичай, плагіат відносять до порушень особистих немайнових прав авторів. Так, головною ознакою плагіату є присвоєння авторства на твір. Право авторства – це право визнаватися та вважатися автором твору. Це право охороняє суттєвий зв'язок між автором та результатом його творчої діяльності, належить тільки автору твору та є найважливішим у комплексі особистих немайнових прав автора.

Слід зазначити, що охороні підлягають всі твори, зазначені у частині першій ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

Ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає випадки, коли допускається використання твору без згоди осіб, яким належать права інтелектуальної власності на нього. Так, без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерел запозичення, допускається використання цитат (коротких уривків) з опублікованих товарів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються. Зазначені критерії правомірнос-

ті використання цитат є дуже розпливчисті. У разі виникнення спору необхідно буде доводити, що ці критерії були дотримані. Але все ж вони дають змогу зрозуміти (хоча б орієнтовно), що вважається цитатою з чужого твору, а що – неправомірним використанням твору [6].

Практичною реалізацією права авторства є право автора вимагати зазначення свого імені при використанні твору. Без права авторства неможливо здійснити право на авторське ім'я. Автор має право вимагати зазначення свого імені кожного разу при виданні, публічному виконанні, трансляції, цитуванні та іншому використанні свого твору. Право на ім'я містить можливість вимагати, щоб ім'я автора (псевдонім) не зазнавало спотворень при його згадуванні особами, які використовують твір.

Як раз при плагіаті відбувається крадіжка частково авторського тексту твору або цілого твору з зазначенням імені особи, яка не є автором цього твору.

Автору належить право оприлюднювати (опубліковувати) або дозволити оприлюднити його твір у будь-якій формі, включаючи право на відкликання. Під оприлюдненням твору закон розуміє здійснення за згодою автора дії, яка вперше робить твір доступним для загалу шляхом його опублікування, публічного показу або виконання, передачі в ефір або іншим способом. Суть права на оприлюднення можна визначити як юридично забезпечену автору можливість публічного розголосу створеного ним твору. Твір вважають оприлюдненим, якщо дії щодо забезпечення доступу до твору широкого кола осіб здійсненні за згодою автора (або самим автором і з його волі).

У разі плагіату відбувається оприлюднення (опублікування) чужого твору, чи твору із запозиченими елементами чужого твору.

В ст. 439 Цивільного кодексу України недоторканність твору тлумачиться як недопустимість перекручення, спотворення або іншої зміни твору чи будь-якого іншого посягання на твір, що може зашкодити честі та репутації автора, а також супроводження твору без його згоди ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо [4]. Зміст цього права полягає в тому, що при виданні, публічному виконанні або іншому використанні твору заборонено без згоди автора вносити будь-які зміни до самого твору, його назви і, крім того, до позначення імені автора, додавати до твору при його виданні ілюстрації, передмови, післямови, коментарі та будь-які пояснення без згоди автора. Право на захист твору від спотворення виникає з моменту створення твору.

У випадку плагіату як раз і відбувається перекручення, спотворення або інші зміни твору, наприклад, у випадку компіляції. Компіляція – несамостійна або неоригінальна літературна чи наукова праця, побудована на використанні чужих літературних або наукових творів. Компіляція – це твір, скроєний з кусків інших книг, текстів або чужих творів [7].

Відповідно до п. 2 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права», авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення [2]. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи його спеціальне оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей. При цьому, варто зазначити, що не всі потенційні об'єкти авторського права можуть набувати статус охоронюваних, а лише ті, які є результатом творчої праці та мають своє вираження в об'єктивній формі.

Порушенням авторського права у вигляді плагіату, є не тільки оприлюднення (опублікування) твору під чужим іменем (без зазначення імені автора), а й саме створення твору. І якщо таке порушення буде доведено до оприлюднення (опублікування), то порушник вже може притягатися до відповідальності. Адже, згідно із діючим авторським законодавством, авторське право виникає з моменту створення твору, тому і виявлення плагіату і притягання до відповідальності за це правопорушення можливе до опублікування чи оприлюднення твору [8].

Плагіат є також посяганням на цілісність твору, оскільки, як правило, плагіатор намагається замаскувати свою негативну діяльність. Тому право автора переробляти, аранжувати або іншим подібним способом змінювати твір містить можливість автора самому переробляти твір, змінюючи його вид, форму, жанр, або давати дозвіл на переробку іншим особам. Право на переробку охоплює всі види творів і переробок, а під час плагіату найчастіше порушується саме це право – право на переробку.

На нашу думку, посягання на майнові права у випадку плагіату виникає із внесенням змін в оригінальний твір без дозволу автора і його використання (відтворення, повідомлення для загального відома тощо). Право на використання твору та право дозволяти або забороняти використання твору іншим особам є виключними майновими правами автора твору і відчуження цих прав здійснюється тільки за домовленістю сторін на підставі авторського договору.

Згідно з ч. 1 ст. 15 Закону, майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право) можуть бути передані (відчужені) іншій особі за

авторським договором, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права. Перелік правомочностей автора, закріплений у ч. 3 ст. 15 Закону і є невичерпним.

Необхідно відмітити, що у ст. 441 Цивільного кодексу України також міститься перелік дій, які законодавець визначає як використання твору. Вичерпний перелік випадків позадоговірного використання творів, що пов'язані з обмеженням виключних авторських прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) законодавець закріплює у ст. ст. 21 – 25 Закону.

На думку О. Штефан, неправомірне використання твору, як будь-яке використання об'єкта авторського права як у межах договору, так і поза договором, порушує майнові права й особисті немайнові права суб'єктів авторського права [9, с. 23].

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 424 Цивільного кодексу України майнові права автора також передбачають виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкту інтелектуальної власності. У випадку плагіату, твір може бути визнаний плагіатом не залежно від обсягу незаконного використання [4].

Як вважає О. І. Харитонова, плагіат може бути причиною порушення і майнових прав і шкода майновим правам може бути заподіяна досить велика. Наприклад, падає попит на оригінальне видання, автор не отримує гонорар, видавництво не отримує прибутки тощо [10, с. 180].

Т. М. Вахонєва визначає, що плагіат це повне або часткове привласнення оригінальних результатів інтелектуальної творчої діяльності однієї особи іншою особою, що призводить до порушення особистих немайнових та (або) майнових прав справжнього автора [8].

Як приклад, можна навести справу, де львівський історик Ігор Чорновол подав до суду на авторів багатотомного видання про життя та творчість Івана Франка, яку видали Р. Горак та М.-Я. Гнатів. На думку І. Чорновола, 52 уривки із 6-го тому цієї розвідки списано з його монографії. Особливого резонансу ця цивільна справа отримала через той факт, що за свій багатотомник ці автори отримали Шевченківську премію. Як зазначає І. Чорновол, на кону не лише доведення факту плагіату – у разі його задоволення наслідки можуть бути набагато потужнішими, адже йдеться про сам принцип присудження Шевченківських премій [11].

Необхідно пояснити, що Шевченківська премія – це державна нагорода, найвища в Україні відзнака за вагомий внесок у розвиток культури та мистецтва, в результаті отримання якої особам присвоюється звання лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка і вручають-

ся Диплом та Почесний знак лауреата. Крім того, Шевченківська премія передбачає виплату винагороди, яка у 2011 році становила 250 тис. гривень.

З даного прикладу бачимо, що у даному випадку порушуються не тільки особисті немайнові права автора монографії, але і майнові права.

Таким чином, внаслідок плагіату порушуються як особисті немайнові права автора, так і його майнові права і можна говорити про комплексний, універсальний характер такого явища як плагіат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Панькевич В. М. Плагіат як один з видів порушення авторських прав [Електронний ресурс] / В. М. Панькевич, О. С. Степанова. — Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/>
2. Про авторське право та суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. в редакції Закону від 11 липня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 43. — Ст. 214.
3. Афанасьєва К. О. Плагіат у діяльності засобів масової інформації / К. О. Афанасьєва // Інтелектуальна власність. — 2004. — № 3. — С. 16 — 19.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40 — 44. — Ст. 356.
5. Петришин О. «Сканерне» право, або Плагіація правової науки [Електронний ресурс] / О. Петришин, Н. Кузнецова, М. Кучерявенко. — Режим доступу : <http://www.ndiiv.org.ua/>
6. Штефан О. Плагіат: поняття, ознаки, відповідальність [Електронний ресурс] / О. Штефан. — Режим доступу : ftp://ndiiv_user:guest@ftp.s12.freehost.com.
7. Вікіпедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
8. Вахонева Т. М. Плагіат як різновид порушення авторських прав за законодавством України [Електронний ресурс] / Т. М. Вахонева. — Режим доступу : <http://law-property.in.ua/articles/article-3-of-the-conference/102-vahonyeva-tn-plagiarism-as-a-form-copyright-infringement-by-law-ukraine.html>
9. Штефан О. Плагіат — невід’ємна частина творчості? / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2012. — № 2. — С. 20 — 29.
10. Харитоновна О. І. До визначення системи порушень прав інтелектуальної власності / О. І. Харитоновна // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20-21 квітня 2012 р.). Т. 3 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». — Одеса : Фенікс, 2012. — С. 179 — 181.
11. Справа про плагіат [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.gazeta.lviv.ua/>

АНОТАЦІЯ

Симонян Ю.Ю. Авторські права, які порушуються внаслідок плагіату. — Стаття.

Стаття присвячена проблемам, які існують у сфері порушення авторських прав внаслідок плагіату. Розглянуті права авторів творів, які визначені чинним законодавством України та, яким чином вони можуть бути порушені при плагіаті, визначені особливості виключних прав авторів, проаналізовані різні точки зору на цю проблему. Доведено, що при плагіаті порушуються як особисті немайнові права, так і майнові права авторів творів.

Ключові слова: плагіат, права автора твору, особисті немайнові права, майнові права, виключні права, порушення авторських прав.

АННОТАЦИЯ

Симонян Ю.Ю. Авторские права, которые нарушаются в результате плагиата. — Статья.

Статья посвящена проблемам, которые существуют в сфере нарушения авторских прав в результате плагиата. Рассмотрены права авторов произведений, которые определены действующим законодательством Украины и каким образом они могут быть нарушены при плагиате, определены особенности исключительных прав авторов, проанализированы различные точки зрения на эту проблему. Доказано, что при плагиате нарушаются как личные неимущественные права, так и имущественные права авторов произведений.

Ключевые слова: плагиат, права автора произведения, личные неимущественные права, имущественные права, исключительные права, нарушение авторских прав.

SUMMARY

Symonyan U.U. Copyrights are broken due to plagiarism. — Article.

This article is devoted to the problems that exist in the field of copyright infringement as a result of plagiarism. Considered the rights of authors of works identified by the current legislation of Ukraine and how they may be affected by plagiarism, defined features the exclusive rights of authors, analyzed different points of view on this problem. It is well-proven that the plagiarism violated as moral rights and economic rights of authors of works.

Keywords: plagiarism, rights of the author of the work, moral rights, property rights, exclusive rights of copyright infringement.